Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (3), 3776-3787.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences (2025), 16 (3), 3776-3787.
Araştırma Makalesi / Research Paper

Kavramsal Sanat Çalışmalarının Sosyal ve Beşeri Bilimler Yayın Etiği Kapsamında Değerlendirilmesi

Evaluation of Conceptual Art Works within the Scope of Social And Humanities Publication Ethics

Tuba GÜLTEKİN , Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, tuba.gultekin@deu.edu.tr

Cansu ÇELEBİ EROL , Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, cansu.erol@deu.edu.tr

Yurdagül KILIÇ GÜNDÜZ , Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, yurdagul.kilic@deu.edu.tr

Kıymet DİRİCAN , Doktora Öğrencisi, Dokuz Eylül Üniversitesi, k.dirican@deu.edu.tr

Geliş tarihi - *Received:* 16 Eylül 2025
Kabul tarihi - *Accepted*: 16 Eylül 2025
Yayın tarihi - *Published*: 28 Aralık2025

Gültekin, T., Çelebi Erol, C., Kılıç Gündüz, Y. ve Dirican, K. (2025). Kavramsal sanat çalışmalarının sosyal ve beşeri bilimler yayın etiği kapsamında değerlendirilmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 16(3), 3776-3787. DOI. 10.51460/baebd.1784997

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (3), 3776-3787.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences (2025), 16 (3), 3776-3787.
Araştırma Makalesi / Research Paper

Öz. Araştırma, kavramsal sanat pratiklerinin üretiminde doğabilecek etik yükümlülükleri araştırmayı ve kavramsal sanatta uygulanabilecek yayın etiği ilkelerini ve kurallarını değerlendirmeyi amaçlamaktadır. 1960'lı yıllarda ortaya çıkan "Kavramsal Sanat", sanatın maddi nesnesinden çok fikir, dil ve söylem katmanlarını merkeze almasıyla yirminci yüzyılın en temel kırılmalarından birini oluşturmuştur. Görüntü temsilinden sıyrılarak düşüncenin odağa alındığı sanat pratikleri olarak karşımıza çıkan kavramsal sanatın gerçekleştirildiği meydanlar, parklar, toplu taşıma ya da sokaklar gibi kamusal alanlar herkesin erişimine açık, toplumun değerlerinin, sansür ve müdahalenin göz önünde bulundurulması gereken alanlardır. Bilhassa çocuklar, yaşlılar, özel gereksinimli bireylerin de içinde bulunduğu dezavantajlı gruplar gibi hassas topluluklarla yapılan araştırmalarda özel önlemlerin alınması kaçınılmazdır. Bu noktada, nasıl yaşamamız gerektiği konusunda iyi-kötü, doğru-yanlış davranışları şekillendiren, toplumsal yapı için iyi olanı bizlere sunan etik olgusu tıpkı sosyal ve beşerî bilimler alanında olduğu gibi kavramsal sanat alanında da önemli bir yere sahiptir. Kavramsal sanat eserleri arasından özellikle toplumdan ve bireyden veri toplamayı gerektiren aşamalarda elde edilen verilerin doğru, güvenilir ve açık bir biçimde sunulması gerekmektedir. Sanatsal çalışmalarda elde edilen verilerin değiştirilmemesi veya yanıltıcı/taraflı/eksik şekilde ifade edilmemesi oldukça önemlidir. Bu araştırma belge analiz yöntemiyle oluşturulan nitel bir araştırma olup, geçerliği ve güvenirliği disiplinler arası temalarla belirlenmiş, araştırmacılar tarafından herhangi bir kişisel yoruma dayandırılmadan bulgular ve sonuçlara ulaşılmıştır.
Anahtar Kelimeler: Kavramsal sanat, Sosyal ve beşerî bilimler, Etik, Yayın etiği

Abstract. The research aims to investigate the ethical obligations that may arise in the production of conceptual art practices and to evaluate the principles and rules of publication ethics that can be applied in conceptual art. Emerging in the 1960s, "Conceptual Art" constituted one of the most fundamental breaks of the twentieth century by focusing on layers of ideas, language, and discourse rather than the material object of art. As art practices that emerge by shifting focus from visual representation to thought, conceptual art is often realized in public spaces such as squares, parks, public transportation, or streets. These spaces are accessible to everyone and require consideration of societal values, censorship, and intervention. It is imperative that special precautions be taken in research involving sensitive communities, such as disadvantaged groups, including children, the elderly, and individuals with special needs. At this point, the concept of ethics, which shapes good-bad, right-wrong behaviors regarding how we should live and presents us with what is good for the social structure, has an important place in conceptual art, just as it does in the social and human sciences. Among conceptual artworks, data obtained during stages that require collecting data from society and individuals must be presented accurately, reliably, and transparently. It is crucial that data obtained in artistic works is not altered or presented in a misleading, biased, or incomplete manner. This research is a qualitative study created using document analysis methods, whose validity and reliability have been determined by interdisciplinary themes, and findings and conclusions have been reached by researchers without relying on any personal interpretation.
Keywords: Conceptual art, Social and humanities sciences, Ethics, Publication ethics.

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (3), 3776-3787.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences (2025), 16 (3), 3776-3787.
Araştırma Makalesi / Research Paper

Extended Abstract

Introduction. Conceptual Art, which emerged in the 1960s, represents one of the most fundamental shifts of the twentieth century by focusing on the layers of ideas, language, and discourse rather than the physical object of art. According to Chilvers (2009), it is defined as "an approach that emphasizes the idea or process behind the work rather than the art object itself." The Tate Modern dictionary explains conceptual art as "the view that the value of a work lies not in the physical object, but in the idea or concept presented by the artist" (Tate, n.d.). Similarly, Britannica defines this movement as "a movement in which the thought expressed is more important than the aesthetic or material qualities of a work of art" (Encyclopedia Britannica, 2023). As Joseph Kosuth explains in his text Art after Philosophy, art is no longer the production of an object but is positioned as an intellectual act (Kosuth, 1969, p. 135). Lucy Lippard explained this process by developing the concept of "dematerialization" and emphasized that the art object has gradually moved away from its material form and transformed into a thought-based structure (Lippard, 1973, p. 6). This approach has also radically affected the formal aspects of art production and the academic forms of analysis of art. In this context, conceptual art provides a fertile ground for examining the relationship between art and ethics, as it directly reveals the social, political, and moral dimensions of art. The primary objective of this research is to enable ethical principles to be applied appropriately in artistic processes in the role of artist/researcher. Compliance with the ethical principles expected of the artist/researcher is the fundamental goal of the work to be carried out, which is to be presented accurately and reliably. At the stage of relating the fundamental goal to art and expression, personal or social messages must be related to/not altered by real data, and in this context, the results of the written text and the work of art must reflect the reality and findings of the work.

The second important goal of the work is that, in terms of presenting artistic works to the audience through interpretation with ideas and materials and concept-focused themes, environmental conditions, including participants and audiences, must be taken into account in line with sustainability goals and in compliance with applicable legislation. In research or in the conceptual expression of a work of art, in cases where the materials used in space or open-air works contain equipment that is harmful to people or nature, the researcher or artist must create a data risk plan. In particular, in cases where the participation of individuals is expected, data sharing in research or art work must be done with respect for the rights of individuals. In addition, in conceptual works, the artist(s)/researcher(s)/author(s) are responsible for all stages of the research, the accuracy of the research, and any possible consequences.

Method. This study, shaped by qualitative research methods, analyzed ethical principles in the field of conceptual art using descriptive analysis techniques and conducted document reviews. In this qualitative research, the role of researchers is to collect data and interpret it according to the specified data analysis management. At the same time, this study was designed in accordance with ethical rules in terms of the researchers' ethical understanding and the reliability of the research. In terms of the validity and reliability of the study, the data collection process was evaluated within the scope of validity under the defined main theme through a detailed literature review of conceptual art and ethical principles. Regarding the reliability of the study, the theoretical analyses, data analyses, and data collection techniques were systematically presented in the study by relating the data obtained

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (3), 3776-3787.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences (2025), 16 (3), 3776-3787.
Araştırma Makalesi / Research Paper

within the scope of the main theme to the methods and analysis processes provided within the scope of the research in detail. Conceptual art studies, by expanding the literature with an interdisciplinary approach and examining it in the context of publication ethics, broadened the analysis process of the study, enabling the evaluation of the research results in different sub-dimensions and supporting the reliability of the research.

Results. As a result, the study emphasizes that ethical sensitivity must be adopted as a fundamental principle throughout both the production and publication stages of conceptual art. Artists must fully comply with ethical standards, taking into account the potential legal, academic, and societal consequences of their work. In this regard, principles of publication ethics such as transparency, accuracy, honesty, and social responsibility should be considered integral components of conceptual art practice.

Discussion and Conclusion. Lahman (2018), particularly in fields such as art that work with marginalized communities within the social and human sciences, emphasizes cultural sensitivity and self-reflective ethical practices. Lahman states that the artist or researcher must both question their own biases and take into account the cultural perspectives of participants. Lahman provides concrete examples of ethical dilemmas that may arise in research involving vulnerable groups, encouraging researchers to be culturally sensitive.

In conclusion, the plurality of meaning and the issue of openness to interpretation in conceptual art is a matter that must be addressed from both philosophical and ethical perspectives. While hermeneutic frameworks explain this plurality, current debates raise new risks such as the disruption of context, the rapid proliferation of digital productions, and the declining reliability of representations in a post-truth environment. Academic analyses must evaluate this multiplicity as an opportunity while also acting with ethical responsibility. In all conceptual art projects involving human participants, it is crucial to respect participants' rights, act in accordance with human rights, protect participants' privacy, and obtain explicit consent that includes information about the entire process. Participants should be given detailed information about the purpose and content of the conceptual art project and the data to be obtained, and they should participate in the project voluntarily with their written consent. Special precautions may be necessary in research involving sensitive communities, such as disadvantaged groups including children, the elderly, and people with disabilities. In all concept-focused contemporary art approaches, it is recommended to adopt an approach based on fundamental ethical principles such as accuracy, transparency, honesty, and social responsibility.

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (3), 3776-3787.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences (2025), 16 (3), 3776-3787.
Araştırma Makalesi / Research Paper

Giriş

1960'lı yıllarda ortaya çıkan Kavramsal Sanat, sanatın maddi nesnesinden çok fikir, dil ve söylem katmanlarını merkeze almasıyla yirminci yüzyılın en temel kırılmalarından birini oluşturmuştur. Chilvers (2009)'e göre sanat nesnesinden çok, eserin arkasındaki fikrin veya sürecin öne çıkarıldığı bir yaklaşım" olarak tanımlanır. Tate Modern sözlüğünde ise kavramsal sanat, "bir çalışmanın değerinin fiziksel nesnede değil, sanatçının sunduğu düşüncede veya kavramda bulunduğu" görüşüyle açıklanır (Tate, n.d.). Benzer biçimde Britannica, bu akımı "bir sanat eserinin estetik veya maddi özelliklerinden ziyade, onun ifade ettiği düşüncenin belirleyici olduğu bir hareket" şeklinde tanımlar (Encyclopedia Britannica, 2023). Joseph Kosuth'un Art after Philosophy başlıklı metninde açıkladığı gibi, sanat artık bir nesne üretimi olmaktan çıkmıştır ve düşünsel bir eylem olarak konumlanmıştır (Kosuth, 1969, s. 135). Lucy Lippard bu süreci "dematerialization" kavramını geliştirerek açıklamıştır ve sanat nesnesinin zamanla maddi formdan uzaklaşıp düşünceye dayalı bir yapıya dönüştüğünü vurgulamıştır (Lippard, 1973, s. 6). Bu yaklaşım, sanat üretiminin biçimsel yönlerini ve sanatın akademik çözümleme biçimlerini de radikal biçimde etkilemiştir. Bu bağlamda kavramsal sanat, sanat ve etik ilişkisini incelemek için verimli bir zemin sunar; çünkü sanatın toplumsal, politik ve ahlaki boyutlarını doğrudan görünür kılar.

Kavramsal sanat üretiminde sanat eserinin akademik söylem içinde nasıl temsil edildiği önemli bir konudur. Jones'e göre sanat eserinin temsil alanında çerçevenin zorunluluğu, estetik kavrayışın sınırlarını ve etik sorumluluğun kapsamını belirlemektedir. Çerçeve, eserin kendisini dışarıdan ayırmaz, her zaman yorumcunun konumunun, arzusunun ve tarihsel bağlamı taşımaktadır. Derrida'nın "parergon" kavramı, çerçeve ile öz arasındaki geçirgenliği ifade etmektedir ve her temsilin içeriyle dışarı arasında sürekli bir akış yarattığını belirtmiştir. Bu akış, sanat eserinin anlamını kesinleştiren bir düzen sunmaz, tersine yorumcunun müdahalesini her seferinde yeniden kaydeden bir alan açar. Eserin ne olduğuna, hangi sınırlar içinde konumlandığına ve nasıl değer kazandığına ilişkin her tanım, yorumcunun bedensel ve arzusal katılımını da etkili hale getirmektedir. Temsilin etik boyutu bu yönüyle belirginleşir: açıklama ve yorum, her zaman belirli bir yönelim açısının etkisi altında oluşmaktadır. Bu nedenle sorumluluk, yorumun hangi anlamları öne çıkardığını, hangilerini arka plana ittiğini fark etmeyi gerektirir. Kavramsal sanatın çözümlemelerinde etik sorumluluk, görsel, metinsel ya da söylemsel öğeleri açığa çıkarmayı aşmaktadır. Bu açığa çıkarma sürecinin kendi çerçevesini ve sınırlarını sorgulamayı da kapsamaktadır. Böylece temsil, sanatçının üretimi ile izleyicinin yorumu arasında sürekli yeniden kurulan, her aşamada politik ve etik yönleriyle sorumluluk talep eden bir süreç olmaktadır (Jones, 2011, s.2)

Yöntem

Bu araştırma kavramsal sanat alanında yapılacak sanat üretim süreçlerinin etik kurallara uygun şekilde yürütülmesini ve yayımlanmasını sağlamayı amaçlamıştır. Kavramsal sanatın olanakları dahilinde özellikle toplumsal ve bireysel katılımın söz konusu olduğu ifade biçimlerinde göz önünde tutulması gereken etik ilkelerin farkındalığı gerekli görülmektedir. Nitel araştırma yöntemiyle şekillenen bu çalışmada, kavramsal sanat alanındaki etik ilkeler betimsel analiz tekniği ile analiz edilerek doküman incelemesi yapılmıştır. Bu nitel araştırmada araştırmacıların rolü, verileri toplayarak verilerin belirlenen veri analizi yönetime göre yorumlama yapmaktır. Aynı zamanda bu çalışma,

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (3), 3776-3787.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences (2025), 16 (3), 3776-3787.
Araştırma Makalesi / Research Paper

araştırmacıların etik anlayışı ve araştırmanın güvenirliği açısından etik kurallara uygun biçimde oluşturulmuştur. Çalışmanın geçerliği ve güvenirliği açısından belirlenen ana tema kapsamında geçerlik kapsamında kavramsal sanat ve etik ilkeler detaylı bir literatür incelemeyle veri toplama süreci değerlendirilmiştir. Çalışmanın güvenirliğine gelindiğindeyse ana tema kapsamına elde edilen verilerden araştırma kapsamında verilen yöntem ve analiz süreçleri araştırma kapsamında ayrıntılı bir şekilde verilerle ilişkilendirilerek kuramsal çözümlemeler, veri analizleri, veri toplama teknikleri sistematik bir şekilde çalışmada sunulmuştur. Kavramsal sanat çalışmaları disiplinlerarası yaklaşımla literatürü genişleterek yayın etiği bağlamında incelenmesi çalışmanın analiz sürecini genişletmiş, bu doğrultuda araştırmanın sonuçlarını daha farklı alt boyutlarda değerlendirmeye olanak sağlamış ve bu süreç araştırmanın güvenirliğini desteklemiştir.

Kavramsal sanat etiğine dair bir bakış

Sanatın çözümlemesinde ortaya çıkan etik sorunlar, özellikle kavramsal sanat örneklerinde daha belirgin hale gelmektedir. Paul Ricoeur, yorum bilgisinde anlamın çoğulluğunu ve yorumcunun kendi ufku ile metnin ufku arasındaki kaynaşmayı vurgulamaktadır (Ricoeur, 1981, s. 123). Bu çerçevede sanat eseri sabit geleneksel bir temsil olmaktan çıkarak yeniden inşa edilen dinamik bir anlam alanına evrilmiştir. Emmanuel Levinas öteki ile karşılaşmayı etik sorumluluğun temel kaynağı olduğunu söylemiştir ve sanatsal deneyimi estetik boyutların ötesinde etik bir karşılaşma olarak kavramsallaştığını savunmuştur (Levinas, 1969, s. 50).

Dijital çağda bu tartışmalar yeni açılımlarla zenginleşmiştir. Shoshana Zuboff, gözetim kapitalizminin ekonomik, kültürel ve estetik deneyimlerin temel yapısını dönüştürdüğünü vurgulamaktadır (Zuboff, 2019, s. 9). Benzer biçimde, post-truth tartışmalarında bilginin kırılgan ve manipülasyona açık doğası, temsillerin güvenilirliğini de problem haline getirmektedir (McIntyre, 2018, s. 12). Dijital sanat üretimlerinde yapay zekâ ve NFT tabanlı pratikler özgünlük, bağlam ve mülkiyet gibi konularda yeni etik sorun alanları olmaktadır (McCosker ve Wilken, 2020).

Anlamın çoğulluğu ve yoruma açıklık sorunu

Kavramsal sanatın niteliklerinden biri, anlamın sabit bir merkezden ayrılarak çoğullaşmasıdır. Sanat nesnesi salt estetik formlardan koparak metin, dil ve imge üzerinden inşa edilen yeni bağlamda farklı anlamsal okumalara açık hale gelmiştir. Bu durum, sanat eserinin yorum sürecini bir estetik beğeni olmaktan çıkarmıştır ve epistemolojik bir disipline dönüştürmüştür. Paul Ricoeur'un yorumbilgisi yaklaşımı kritik bir teorik katkı sağlamıştır: Ricoeur'a göre anlam, hiçbir zaman mutlak bir sabitlik içinde olmaz; çünkü her zaman yorumcunun ufku ile eserin ufku arasındaki etkileşimden doğmaktadır (Ricoeur, 1981, s. 123). Bu çerçevede kavramsal sanat eseri, sanatçının niyetinin yorumcular tarafından sürekli yeniden inşa edilen dinamik bir anlam alanı olmaktadır.

Hans-Georg Gadamer'e göre sanat eserinin her yorumu bir perspektif sunmaktadır. Gadamer'in "ufukların kaynaşması" kavramı, kavramsal sanatın çok katmanlı yapısını açıklaması yönüyle önemlidir. Çünkü kavramsal sanat, izleyiciye bir düşünce süreci sunmaktadır ve bu süreç her karşılaşmada farklı bir anlam ufkunu geliştirmektedir. Gadamer, sanatın doğası gereği sürekli yeniden yazılan, yorumlandıkça gelişen ve kırılganlaşan bir metin olduğunu belirtmiştir (Gadamer, 1975, s. 271).

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (3), 3776-3787.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences (2025), 16 (3), 3776-3787.
Araştırma Makalesi / Research Paper

Her yeni yorum, önceki yorumların anlam ufkunu genişletirken aynı zamanda onları kısmen geçersiz kılmaktadır. Böylece kavramsal sanat, yoruma açıklığın radikal biçimde gelişmektedir. Bu perspektifte Jacques Derrida'nın "différance" kavramında anlam kaymaktadır ve sürekli olarak başka bağlamlara açılarak gelişmektedir (Derrida, 1976, s. 23).

Kavramsal sanatın çözümlemelerinde bu yapı açıkça görülmektedir. Ancak bu çoğulluluk etik risklere neden olmaktadır. Sanatçının niyetinin bağlam dışına itilmesi ya da metinlerin seçici biçimde kullanılması, sanat eserini manipülasyona açık hale getirmektedir. Amelia Jones, kavramsal sanatın tarihsel olarak çoğunlukla belge ve metinler üzerinden aktarılmasının, yorumcunun eseri kendi kuramsal ön kabulleriyle yeniden yazmasına imkân tanıdığını, bunun da etik açıdan bir sorun yarattığını belirtmektedir (Jones, 2011, s. 57). Bu nedenle, akademik çözümlemelerde sanatçı niyetinin ve eserin özgün bağlamının korunması, yoruma açıklığın doğurduğu risklerin olamaması için kritik bir sorumluluğu getirmektedir.

Dijital çağda anlamın çoğulluğu daha da karmaşık bir boyuta ulaşmıştır. Post-internet sanat çözümlemelerinde sanat eserinin anlamı dijital dolaşıma ve izleyici etkileşimlerine bağlı olarak sürekli yeniden üretilmektedir (Vierkant, 2010). Bu durum, kavramsal sanatın çoğul yorum yapısını daha da keskin biçimde ilerletirken bağlamın hızla kaybolmasına veya parçalanmasına neden olmaktadır. Bu açıdan akademik çözümlemelerde ve sanat piyasasında eserin temsilinin kırılganlığı artmaktadır. Post-truth çağında bu kırılganlık, sanat eserinin ve toplumsal hakikat rejimlerinin ortak etik sorunu haline gelmektedir (McIntyre, 2018, s. 12).

Etik nedir?

Etik, "nasıl yaşamamız gerektiğini" ve doğru-yanlış davranışların ilkelerini sistematik biçimde inceleyen disiplindir. Etik kavramı, felsefi literatürde farklı yönleriyle tanımlanmıştır. En genel anlamıyla etik, "birey ve toplum için iyi olanı belirleyen, insan davranışlarında doğru ile yanlışı ayırt eden bilgi dalı" olarak kabul edilmektedir (Oxford English Dictionary, n.d.).

Internet Encyclopedia of Philosophy, etiği "ahlakın felsefi incelemesi" olarak tanımlar; bu bağlamda etik, doğru-yanlış, iyi-kötü, adil-adaletsiz gibi kavramların gerekçelendirilmesiyle ilgilenir (Fieser, 2021). Stanford Encyclopedia of Philosophy ise etiği, "ahlak felsefesi"nin temel alanlarından biri olarak değerlendirir ve onu iyi-kötü, yükümlülük, değer ve erdem gibi sorular etrafında konumlandırır (Singer, 2019). Biçimde Cambridge Dictionary of Philosophy de etiği, "nasıl yaşamamız gerektiğine" dair sorulara yanıt arayan ve doğru-yanlış davranışların ilkelerini sistematik biçimde inceleyen bir disiplin olarak tanımlar (Audi, 2015). Dolayısıyla etik, yalnızca bireysel davranışların değil, aynı zamanda toplumsal yaşamın ve kültürel üretimlerin –örneğin sanatın– değerlendirilmesinde de merkezi bir kavramdır.

Bulgular

Her alanda olduğu gibi sanat alanı kapsamında yapılacak araştırma ve uygulamalarda da etik ilkelerin gözetilmesi oldukça önemlidir. İnsan ve hayvan katılımcıların dahil olduğu çalışmalarda canlıların üstün yararının gözetilmesinin zaruri olduğunu çalışmayı yapan sanatçıların mutlaka göz

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (3), 3776-3787.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences (2025), 16 (3), 3776-3787.
Araştırma Makalesi / Research Paper

önünde tutması gerekmektedir. Etik ihlallerin gerçekleşmesini engellemek adına araştırmanın başlangıç aşamasında sanatçıların söz konusu ilkeler hakkında bilgi sahibi olması büyük önem taşır. Bu kapsamda araştırma bulguları, doküman analizi ışığında değerlendirilmiş olup, 6 madde altında toplanmıştır.

Temel etik ilkeler

Kavramsal sanatın olanakları dahilinde özellikle toplumsal ve bireysel katılımın söz konusu olduğu ifade biçimlerinde göz önünde tutulması gereken etik ilkelerin farkındalığı gerekli görülmektedir. Kavram odaklı tüm çağdaş sanat yaklaşımlarında doğruluk, şeffaflık, dürüstlük ve toplumsal sorumluluk gibi temel etik ilkelere dayalı bir yaklaşımın güdülmesi gereklidir.

Veri toplama ve sunum

Kavramsal sanat eserleri arasından özellikle toplumdan ve bireyden veri toplamayı gerektiren aşamalarda elde edilen bulguların doğru, güvenilir ve açık bir sunulması gerekmektedir. Verilerin değiştirilmemesi veya yanıltıcı/taraflı/eksik şekilde ifade edilmemesi oldukça önemlidir. Görüş toplamaya dayalı elde edilen sonuçların sanat eserinin gerçeğini ve bulgularını yansıtması gereklidir.

Katılımcı hakları ve hassas gruplar

Kavramsal sanat çalışmalarında katılımcı haklarının ve çocuklar, yaşlılar, engelli bireylerin de dahil olduğu dezavantajlı gruplar gibi hassas topluluklarla yapılan araştırmalarda özel önlemlerin alınması gereklidir. Bu çerçevede kişisel gizlilik, güvenlik ve katılımcı hakları gözetilmelidir. Benzer şekilde hayvanların dahil olduğu kavramsal sanat çalışmalarında, süreç boyunca hayvanların hakları gözetilmeli, izlenecek prosedürler ulusal ve uluslararası hayvan hakları mevzuatına uygun olmalı, etik kurulların onayı alınmalıdır.

Kavram odaklı eser üreten sanatçıların eserleri kapsamında kullanmalarını gerekli gördükleri verilerde kurum, hayvan ve insanların yer alması durumunda yapılacak işlemler ilgili yasal düzenlemelere ve ilgili kurumların yönerge/rehber vb. kurallarına uygun olmalı, bununla birlikte kurum/kuruluşlardan onay alınmalıdır. İnsan katılımcıların dahil olduğu tüm kavramsal sanat çalışmalarında katılımcıların haklarına saygı gösterilmesi, insan haklarına uygun şekilde davranılması, katılımcıların gizliliğinin korunması ve tüm süreç hakkında bilgilendirme içeren açık onamın alınması oldukça önemlidir. Katılımcılara kavramsal sanat çalışmasının amacı, içeriği, elde edilecek verileri hakkında ayrıntılı bilgi verilmeli ve onamları yazılı olarak alınarak çalışmaya gönüllü olarak katılmalıdırlar.

Kurumsal ve yasal yükümlülükler

Kamusal alanda yapılan gözlem, görüşme gibi unsurlarla desteklenen sanat üretimlerine dahil olan kurum ve bireylere ulaşma konusunda yasal sürecin takip edilmesi oldukça önemlidir. Kavramsal sanat çalışmalarının prosedürü ve yürütülmesi sırasında hem katılımcılara hem de topluma zarar vermekten kaçınılması önem arz etmektedir. Sanatçının katılımcılara eşit ve adil bir şekilde davranması da benzer

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (3), 3776-3787.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences (2025), 16 (3), 3776-3787.
Araştırma Makalesi / Research Paper

şekilde önemlidir. Çalışmaya katkı sağlayan tüm kişilerin katkıları ve fikri mülkiyet hakları tanınmalı ve uygun şekilde paylaşılmalıdır.

Etik kurul onayı

Kavramsal sanat çalışmalarının, sosyal ve beşerî bilimler alanında yapılan araştırmalar gibi, etik uygunluğun sağlanması için etik kurulların onay süreci gereklidir. Katılımcılarla yapılan tüm çalışmaların etik kurullardan onay alınmadan başlatılmaması gereklidir. Bu sayede etik kurulların, yapılması planlanan kavramsal sanat çalışmalarının katılımcılar ve toplum üzerindeki değerlendirmesi ve etik standartlara uygunluğunu denetlemesi mümkün olacaktır. Söz konusu sürecin, ilgili etik kurulların onay prosedürü dikkate alınarak başlatılması gereklidir.

Katılımcı onam formu

Kavramsal sanat çalışmalarına katılacak olan katılımlıların gönüllü katılımcı onam formu ile katılımının sağlanması gereklidir. Söz konusu onam formunda ilk olarak araştırmanın amacı, içeriği, konusu ve önemi, çalışmanın nasıl yapılacağı, hangi faaliyetlerin yer alacağı, çalışma süresi ve çalışmaya katılacak olan gönüllülerden beklenen faaliyetler hakkında bilgi verilmesi gereklidir (Anket doldurma, görüşme yapma, belirli bir süreyi çalışma faaliyetlerine ayırma vb.). Katılımcılar, çalışmanın her aşamasında sanatçılarla işbirliği yapmayı kabul ederler ancak katılımı reddedebilme hakkına da sahiptir. Bunun yanı sıra çalışmanın her aşamasında soru sorabilir ve sanat çalışmasına dair herhangi bir bilgi talep edebilirler. Katılımcıların kimliği gizli tutularak kişisel bilgiler anonimleştirilmesi gereklidir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Sosyal ve beşeri bilimler alanında özellikle marjinal topluluklarla çalışılan sanat gibi alanlarda kültürel duyarlılığın ve öz-düşünsel etik pratikleri ön plana çıkan Lahman (2018), sanatçının ya da araştırmacının hem kendi önyargılarını sorgulaması hem de katılımcıların kültürel perspektiflerini dikkate alması gerektiğini belirtirken, özellikle kırılgan gruplarla çalışan araştırmalarda doğabilecek etik ikilemlere somut örnekler vererek, araştırmacıyı kültürel olarak duyarlı olmaya teşvik etmektedir. Benzer şekilde Iphofen ve Tolich (2018) de özellikle nitel araştırmalarda araştırmacı-katılımcı ilişkilerinin, veri yönetimlerinin ve güç-dinamiklerinin sürekli etik değerlendirme gerektirdiğine vurgu yaparak nitel araştırmanın doğası gereği etik sorumlulukların sürekli düşünülmesi gerektiğini; sadece başlangıçta değil araştırma boyunca refleksif olunması gerektiği belirtmektedir. Israel ve Hay, (2006) araştırmacıların hem etik kurallara uyum hem de düzenleyici çerçeveler arasındaki ilişkinin nasıl kurulduğuna dair bir tarihsel ve pratik bakış sundukları kitaplarında; araştırmacılar ve düzenleyiciler arasındaki potansiyel çatışmaları ve bunların çözüm yolları tartışılmıştır.

Kavramsal sanat çalışmaları kapsamında sıklıkla yer verilen katılımcıların görüşlerinin gizliliğinin korunması konusunda da katılımcılara bilgi verilmesi gereklidir. Özellikle günümüzde gittikçe yaygınlaşan dijital olanaklar da etik konusundaki farkındalığın arttırılması gerekliliğini hissettirmektedir. Bu konuda British Sociological Association (2017), yayınında belirtildiği üzere dijital çağda gizliliği sağlamak giderek daha karmaşık hale gelmektedir; çünkü veriler kolayca izlenebilir, paylaşılabilir ya da kötüye kullanılabilir. Bu konuda Iphofen (2009) “Ethical decision-making in social

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (3), 3776-3787.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences (2025), 16 (3), 3776-3787.
Araştırma Makalesi / Research Paper

research: A practical guide" adlı kitabında gizliliği korumanın yalnızca isimlerin silinmesiyle ilgili olmadığını; kimliklerin nitel verilerde ortaya çıkabileceği birçok yolun dikkate alınmasının gerekli olduğuna vurgu yapmaktadır. Benzer şekilde Skidmore (2001), kırılgan gruplarla yapılan araştırmaların yalnızca bilgilendirilmiş onamı değil, aynı zamanda güç dengesizliklerine ve olası zararlara sürekli dikkat göstermeyi gerektirdiğini belirtmektedir. Kavramsal sanat çalışmalarında seçilen katılımcı grupların yönetsel ve çevresel olarak çeşitli riskler barındırmasının olasılık dahilinde olduğu düşünüldüğünde böyle çalışmalar için de risk planlarının oluşturulması gereklidir. Bu konuyla ilgili Wood (2006) çalışmasında çatışma bölgelerinde yapılan saha çalışmalarının hem araştırmacıların hem de katılımcıların güvenliğinin ciddi risk altında olabileceği keskin etik ikilemler doğurabileceğini ifade etmiştir. Ayrıca katılımcıların tahakküm altında olmadan görüş belirtmeleri de bir başka önemli etik ilkenin göz önünde tutulmasını gerekli kılmaktadır. Bu konuda Beauchamp ve Childress (2013) katılımcıların sosyal baskı, kurumsal otorite ya da ekonomik zorunluluk nedeniyle kendilerini baskı altında hissettiklerinde gönüllü katılım ilkesinin zedeleneceğini belirtmişlerdir. Aynı şekilde sanatçı da bir gözlemci olarak tarafsız bir şekilde konumlanmalıdır. Çünkü nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılarak yapılan kavramsal sanat çalışmalarında sanatçının sürekli olarak araştırmayı etkileyebilme potansiyeli söz konusudur. Finlay (2002), nitel araştırmalarda etik uygulamanın, refleksivlikten ayrı düşünülemeyeceğini; araştırmacıların kendi varsayımlarını ve etkilerini sürekli olarak sorgulamalarını önermektedir. Ancak bu konuda Clifford ve Marcus (1986) "Tarafsız gözlemci miti uzun zamandır sorgulanmaktadır; ancak pek çok etik tartışma, araştırmacının kendi konumunu kabul edememesinden kaynaklanır." şeklinde ifadelerinde sanatçının konumunun nasıl olacağını tariflemektedir. Sanatçının kavramsal sanat çalışması kapsamında bir sosyal bilimci olarak güvenilirlik ilkesine de uygun hareket etmesiyle ilgili Steneck (2007), veri uydurmanın ya da seçici raporlamanın, yalnızca bireysel araştırmacının güvenilirliğini değil, sosyal bilimlerin bir disiplin olarak güvenilirliğini de zedeleyeceğini belirtmektedir.

Sonuç olarak, kavramsal sanatta anlamın çoğulluğu ve yoruma açıklık sorunu hem felsefi hem de etik açıdan ele alınması gereken bir meseledir. Hermeneutik çerçeveler bu çoğulluğu açıklarken, güncel tartışmalar bağlamın bozulması, dijital üretimlerin hızla çoğaltılması ve post-truth ortamında temsillerin güvenilirliğinin azalması gibi yeni riskleri gündeme getirmektedir. Akademik çözümlemeler, bu çoğulluğu bir imkân olarak değerlendirirken diğer yönüyle etik bir sorumluluk bilinciyle hareket etmek zorundadır.

İnsan katılımcıların dahil olduğu tüm kavramsal sanat çalışmalarında katılımcıların haklarına saygı gösterilmesi, insan haklarına uygun şekilde davranılması, katılımcıların gizliliğinin korunması ve tüm süreç hakkında bilgilendirme içeren açık onamın alınması oldukça önemlidir. Katılımcılara kavramsal sanat çalışmasının amacı, içeriği, elde edilecek verileri hakkında ayrıntılı bilgi verilmeli ve onamları yazılı olarak alınarak çalışmaya gönüllü olarak katılmalıdırlar. Özellikle çocuklar, yaşlılar, engelli bireylerinde dahil olduğu dezavantajlı gruplar gibi hassas topluluklarla yapılan araştırmalarda özel önlemlerin alınması gerekebilir.

Benzer şekilde hayvanların dahil olduğu kavramsal sanat çalışmalarında, süreç boyunca hayvanların hakları gözetilmeli, izlenecek prosedürler ulusal ve uluslararası hayvan hakları mevzuatına uygun olmalı, etik kurulların onayı alınmalıdır. Kavramsal sanat çalışmasının veri yönetim planında, veri toplama ve analiz süreçlerinde etik standartlarla uyumlu bir şekilde yürütülmesi konusundaki

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (3), 3776-3787.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences (2025), 16 (3), 3776-3787.
Araştırma Makalesi / Research Paper

sorumluluk sanatçıya aittir. Çalışmanın etik standartlarına uygun yürütülmesi konusundaki tüm hukuki, disiplin ve cezai sorumluluğun sanatçıya ait olduğunun sanatçı tarafından kabul ve beyan edilmesinin oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. Kavram odaklı tüm çağdaş sanat yaklaşımlarında doğruluk, şeffaflık, dürüstlük ve toplumsal sorumluluk gibi temel etik ilkelere dayalı bir yaklaşımın güdülmesi önerilmektedir.

Gültekin, T., Çelebi Erol, C., Kılıç Gündüz, Y. ve Dirican, K. (2025). Kavramsal sanat çalışmalarının sosyal ve beşeri bilimler yayın etiği kapsamında değerlendirilmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 16(3), 3776-3787. DOI. 10.51460/baebd.1784997

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2025), 16 (3), 3776-3787.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences (2025), 16 (3), 3776-3787.
Araştırma Makalesi / Research Paper

Kaynakça

Audi, R. (Ed.). (2015). The Cambridge dictionary of philosophy (3rd ed.). Cambridge University Press.
Beauchamp, T. L., ve Childress, J. F. (2013). Principles of biomedical ethics (7th ed.). Oxford University Press.
British Sociological Association. (2017). Statement of ethical practice. London: BSA.
Clifford, J., ve Marcus, G. E. (Eds.). (1986). Writing culture: The poetics and politics of ethnography. University of California Press.
Fieser, J. (2021). Ethics. In J. Fieser ve B. Dowden (Eds.), Internet encyclopedia of philosophy.
Finlay, L. (2002). "Negotiating the swamp: The opportunity and challenge of reflexivity in research practice." Qualitative Research, 2(2), 209–230. https://doi.org/10.1177/146879410200200205
Iphofen, R. ve Tolich M. (2018). The SAGE Handbook of Qualitative Research Ethics. SAGE Publications Ltd
Iphofen, R. (2009). Ethical decision-making in social research: A practical guide. Palgrave Macmillan.
Israel M. ve Hay, L. (2006). Research Ethics for Social Scientists: Between Ethical Conduct and Regulatory Compliance. SAGE Publications Ltd
Kosuth, J. (1969). *Art after philosophy*. Studio International, 178(915), 134–137.
Lahman, M. K. E. (2018). Ethics in social science research: Becoming culturally responsive. SAGE Publications.
Levinas, E. (1969). *Totality and infinity: An essay on exteriority* (A. Lingis, Trans.). Duquesne University Press.
Lippard, L. (1973). *Six years: The dematerialization of the art object from 1966 to 1972.* Praeger.
McCosker, A., ve Wilken, R. (2020). *Automating vision: The social impact of the new camera consciousness*. Routledge.
McIntyre, L. (2018). *Post-truth*. MIT Press.
Ricoeur, P. (1981). *Hermeneutics and the human sciences: Essays on language, action and interpretation* (J. B. Thompson, Ed. ve Trans.). Cambridge University Press.
Singer, P. (2019). Ethics. In E. N. Zalta (Ed.), The Stanford encyclopedia of philosophy (Fall 2019 Edition). Metaphysics Research Lab, Stanford University.
Skidmore, D. (2001). Research and the vulnerable subject. Routledge.
Steneck, N. H. (2007). ORI introduction to the responsible conduct of research. U.S. Government Printing Office.
Vierkant, A. (2010). *The image object post-internet.* e-flux Journal, 15.
Wood, E. J. (2006). The ethical challenges of field research in conflict zones. Qualitative Sociology, 29(3), 373–386. https://doi.org/10.1007/s11133-006-9027-8
Zuboff, S. (2019). *The age of surveillance capitalism: The fight for a human future at the new frontier of power.* PublicAffairs.